

HYPERION

REVISTĂ LITERARĂ ȘI ARTISTICĂ

Director : C. ARGINTARU

COLABOREAZĂ:

*Ștefan Bezdechi, C. Argintaru, D. Stănescu (tr. din Luis de Oteyza).
George Popa (tr. din Erdős Renée), Sandu Arianu, Ion Th. Ilea,
G. Retezeanu, Vera Cristodulo, Sara Nyari. Vucol Dorna.} Ștefan
Braborescu, Augustin Tătaru, Ion Mețiu, Marcel Velter, Marcel
Olinescu, Sandu Jernea și Mihail Pinteș
Teatru, Operă, Cărți, Reviste și Știri
Fignetetele de Marcel Olinescu*

ANUL I — NR. 9 DIN NOEMVRIE 1932 — CLUJ

HYPERION

REVISTĂ LITERARĂ ȘI ARTISTICĂ
DIRECTOR: C. ARGINTARU

APARE LA ÎNCEPUTUL FIECĂREI LUNI
REDACTIA ȘI ADMINISTRAȚIA :
CLUJ, CALEA DOROBANȚILOR NO. 60

ABONAMENTE NUMAI ANUALE :
PENTRU PARTICULARI 200 LEI
PENTRU INSTITUȚIUNI 500 LEI
ÎN STREINĂTATE 500 LEI
ÎN COMERȚ NU SE GĂSEȘTE

CIUMA DIN ATENA

Felul acesta de boală, ce nu se poate zugrăvi prin cuvinte, bântuie cu o furie mai presus de firea omenească; ea se arată a fi cu totul deosebită de bolile cunoscute până atunci, și prin aceea că păsările și jivinile cari se dau la hoituri, deși mulți oameni zăceau neîngropați, sau nu se apropiau de leșurile lor, sau, cele cari mâncau din ele, mureau. Dovada: se observă o rărire a pasărilor de acest fel, și ele nu se văzură nici aiurea, nici în jurul vreunui cadavru. Căinii însă, din pricina traiului la un loc cu oamenii, dădură mai des prilejul de a se observa această urmare.

Iată în general chipul în care se înfățișază boala, dacă lăsăm la o parte ciudăteniile cari se puteau observa la fiecare caz în parte. În vremea aceasta nimeni nu fu supărat de bolile obișnuite în alte dăți, și chiar dacă se ivea vreuna, ea sfârșea tot în ciumă. Unii mureau de neîngrijire, alții fiindcă erau prea îngrijiți. Și nu exista, ca zic așa nici un leac care, întrebuintat să fie de folos, căci ceia ce ajuta unuia, celuilalt îi strica. Nici o constituție, fie mai robustă sau mai slabă, nu putea birui boala, ci pe toți îi mătura răul deopotrivă, ori în ce chip s'ar fi căutat. Și mai cumplit decât orice rău era descurajarea, de care se simțea cuprins omul bolnav, căci, lăsând orice nădejde, se lăsa în voia boalei și nu se mai împotriva, cât și faptul că, molipsindu-se unii dela alții pe cari îi îngrijeau, mureau ca oile. Acest lucru pricinui cea mai mare pierdere. Unii, pentru că cei din jurul lor de teamă nu voiau să se apropie de ei și să-i îngrijească, mureau singuri, și multe case se pustiau din pricină că nu era cine să îngrijească de bolnavi; cei cari se apropiau să dea îngrijire, mureau și ei, și mai ales aceia cari mai aveau un pic de omenie, căci, dintr'un sentiment de rușine, ne mai cruțându-se pe sine, se duceau la prieteni să-i caute, de oarece chiar ai lor, rudele, în cele din urmă, biruiți de grozăvia răului, îi părăseau, ne mai putând răbda gemetele muribunzilor. Totuși, pentru muribunzi și bolnavi arătau mai multă milă cei cari se vindecase, atât pentru că cunoșteau boala din experiență, cât și pentru că se știau în siguranță. Căci ciuma nu se leagă de două ori de acelaș om și a doua oară, în orice caz, nu mai e mortală. Și se fericeau atât pe ei pe sine, cât erau fericiți și de către alții pentru mo-

mentanul noroc, și se hrăneau și pentru viitor cu zadarnica speranță, că n'or să mai fie răpuși de nici o altă boală.

Pe lângă năpasta ce-i apăsa, grămădirea oamenilor dela țară în oraș, strâmtori deopotrivă și pe noii veniți cât și pe locuitorii din Atena. Căci nefiind destule locuințe, ci oamenii trăind în vreme de vară în bărăci înăbușitoare, prăpădul se întindea fără să aleagă: morții zăceau unii peste alții iar muribunzii se svârcoleau pe drumuri pe când alții, pe jumătate morți se prăvăleau, de dorul apei, pe lângă toate fântânile. Lăcașurile sfinte erau pline de morții ce tăbărâse în ele și-și dădeau acolo duhul. Căci, răul întrecând orice măsură, oamenii, neavând încotro să apuce, începură să nu mai aibă respect nici de temple, nici de obiceiurile sfinte. Rânduelile, pe cari le păzise mai înainte la înmormântări, fură turburate și fiecare îngropa pe ai lui cum putea. Mulți, din pricină că aveau în familie numeroși morți și n'aveau cele de trebuință, se apucară de îngropăciuni nerușinate și anume: luând-o înaintea celor cari clădise rugul pentru morții lor, puneau deasupra pe mortul lor și dedeau foc rugului, pe când alții, în vreme ce mortul ardea, aruncau deasupra lui altul proaspăt adus, și apoi își vedeau de drum.

Și atunci boala începu întâi să fie pentru oraș izvorul și altor multe neajunsuri. Acum fiecare cuteza mai ușor, să se dedea, în vederea unei plăceri imediate, la fapte pe cari mai înainte le tănuia; vedeau doară schimbările neașteptate ce se produceau prin moartea bruscă a celor bogați, în stăpânirea averilor cărora intrau îndată, oameni cari mai înainte erau săraci lipiți. Iar aceștia se grăbeau să guste plăcerile bogăției, socotind cât sunt de trecătoare deopotrivă și viața și bunurile pământeste. Nimeni nu mai era aplecat să sufere și să se chinuiască de mai înainte în vederea a ceia ce era recunoscut ca moral, deoarece nimeni nu era sigur că nu va muri înainte de a ajunge la acest ideal de moralitate. Se consacra ca bun și folositor ceia ce aducea o plăcere imediată și tot ce contribuia în orice chip la dobândirea ei. Teama de zei sau legea omenească nu mai era pentru nimeni o piedecă, iar cinstirea sau necunoașterea lor le socoteau deopotrivă de indiferente când vedeau că mor la fel toți și cei buni și cei răi și nimeni nu trăgea nădejde să mai trăiască până va fi chemat să dea socoteala în fața judecării de nelegiuirile ce va fi săvârșit: socoteau deci că e cuminte să guste din plăcerile vieții mai înainte de a veni peste ei osânda morții, pe care o vedeau atârând deasupra capetelor mai sigur de cât orice eventuală condamnare prin justiție.

STEFAN BEZDECHI

EU CÂNT

Cânt uitarea ce s'așterne pe dragostile mult trăite
 Și iubirea ce 'ncolțește 'n fecioreștile făpturi,
 Și prelungul șuerat al frunzelor de prin păduri, —
 Și cânt amanților păcatul în patime neistovite.

Cânt durerile ascunse în triste fiițe pământene
 Și năzuința ce ne duce în calea ei spre nemurire,
 Și suflul dornic de viață ce cuprinde 'ntreaga fire, —
 Și cânt oceanul de plăcere din arcuitele sprâncene.

Cânt a zărilor podoabă ce se revarsă în cuprins,
 Și cânt a stelelor lucire din nopțile înseninate;
 Destinul ce ne duce pașii — alte căi vrând să ne-arate, —
 Și cânt pe orice călător pe care drumul nu l-a 'nvins.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

PSALM

Ca un blestem de femee părăsită,
 Ca o durere de copil orfan;
 Ca un trăznet de furtună înșorită
 Și ca o nădejde de călător sărman.

Așa se topește a făpturii snagă
 Ce barează o clipă în largul cuprins,
 Apoi se înalță spre o iubire dragă
 Și strop nu mai lasă din fiecare ins.

BINELE

Binele să-l faci totdeauna și oricui,
 Fără răsplată, — și nu spune nimănui;
 Când floarea se deschide răspândind parfum
 Nu știe că trece un călător pe drum.

C. ARGINTARU

MARIU AUTORI CONTIMPORANI SPANIOLE: LUIS DE OTEYZA

FLOARE DE NOROI

INSULA DURERII: CULION

Dar nu numai dorința sensuală unește pe leproși, ci și dragostea cea mai pură, cea mai abnegată, cea mai sublimă. Ascultați povestea de mai jos.

Sosi la Culion o femeie atacată de teribilă boală. Era tânără, frumoasă și abia dacă avea câteva pete roze pe corp. Dacă între sănătoși era considerată leproasă, între leproși părea sănătoasă. Izgonită de cei sănătoși, fu primită cu căldură de leproși.

Și cedă insistențelor unuia dintre curtezanii săi. Cum să nu cedeze, solicitată, când față de acel bărbat avea o înclinație așa de tandră. Intră în relații cu el și se hotărâră să se căsătorească.

Pentru a-i face să renunțe la căsătorie îi se făcură toate reflexiunile cari după cum știm se obișnuesc a se face leproșilor, încondeindule-le pentru ea cu încă una, foarte importantă. Cazul său era ușor, infecțiunea nu era avansată în organism; boala o atacase numai superficial; putea să se vindece! Totul fu înzadar. Insistă să se căsătorească și se căsătorii.

Se observă la puțin timp după aceasta că simptomele și manifestările răului dispăruseră. Medicul care o trata trebui să prezinte comitetului medical. Se făcu analiza sângelui bolnavei, de trei ori în trei perioade trimestriale consecutive și dădu reacțiune negativă. Fu izolată sub observație o jumătate de an și examinată din nou fu declarată sănătoasă. Se vindecase. Era unul din puținele cazuri când lepra iartă.

O scoaseră imediat din Culion. Trecu la Cebu în libertate provizorie. Rămase în această stare încă un an și jumătate și în sfârșit, examinată și găsită complect sănătoasă, i se dădu libertatea definitivă. Rămânea admisă printre sănătoși; putea trăi unde dorea. Dar ea dorea să trăiască în Culion, între leproși, pentru a trăi lângă bărbatul ei.

Nu este permis nici unei persoane sănătoase să locuiască în Culion. Intr'un singur caz se face excepție: când este vorba de un lepros vindecat, care de teama pe care boala lui trecută o inspiră societății, nu-și poate câștiga existența. Atunci i se permite să revie în insulă, pentru că nu poate fi lăsat să moară de foame.

Eroina povestirii de față nu era însă într'o astfel de situație. Era bogată și avea rude puternice. Însă ea își vându averea și întrebuiță influența rudelor spre a obține un certificat de ședere în insulă. Și se înapoie la Culion intrând în leprozerie lângă soțul ei.

Trăii cu el până la văduvie. Este și acum acolo. Lepra, care-i ieșise din sânge, a infectat-o din nou. Astăzi, acela care altădată se internase de bună voie, este deținut forțat. Dragostea ei curată, abnegată și sublimă, așa a înflorit.

Floare de purulență; floare de noroiu, dar totuși, floare delicată floare, cea mai sublimă floare.

Tr. de DUMITRU STĂNESCU

MITRU ȘI BURGHEL

Om ambițios, vrăjmaș și invidios pe oricine îi lua înainte prin cinste și muncă, Mitru ajunsese primarul satului cu îndrăzneala-l cunoscută de toți. La primărie injura și se răstea la toți cei din jurul lui; la cărciumă glasul lui răgușit de bețivan, răsuna ca o oală spartă. Câți oameni din sat n'a nenorocit această canalie! Câte fete și femei n'au suferit de pe urma obrăzniciei lui! Pe oamenii cuminiți și harnici nu putea să-i vadă. Dacă injura el și pe Burghel, cel mai bun și mai gospodar om al satului, e semn că acest ticălos nu mai cunoștea măsura. Pe Burghel nu l-a putut suferi încă de pe când erau tineri. Acesta, supus și cuvîncios față de toată lumea, era mereu la muncă și niciodată la cărciumă, pe când Mitru era arțăgos și căuta ceartă tuturor. Ura lui Mitru s'a mărit mai târziu când a văzut că lui Burghel îi merg toate bine și întemeiază o bună gospodărie. Mitru a făcut și el avere dar din furt și afaceri necinstite. Când toată lumea respectă pe un om pentru cinstea și omenia lui, mărește ura la câte un neirebnic. Mitru a muncit pe toate căile să ajungă primarul satului, căci numai în acest fel putea să-l doboare pe Burghel.

Într-o toamnă, când se apropia culesul viilor, oamenii se sfătuiau în răscruciul satului, dumineca după amiază și se socoteau că ar fi bine să înceapă culesul strugurilor cât e vremea frumoasă. Păreră aceasta o avuse Burghel și toți o împărțiră. Mitru văzând cum oamenii, întotdeauna când vorbește Burghel, îl ascultă și sunt de partea lui, deveni vânat la față de mânie și strigă răstit, că el e primar și va hotări ziua culesului. Oamenii răspunseră că e munca lor și că vor începe chiar săptămâna viitoare, cum le spusese și Burghel. Mitru se uită la Burghel și după ce-l făcu „căine” voi să-l lovească cu ciomagul. Acesta stătu drept în fața lui încât lui Mitru îi tremură mâna și eși afară bombănind, injurând și rușinat. De atunci n'a mai fost liniște în sat. Mitru nu mai cunoștea margini în ura lui contra lui Burghel. Mai întâi i-a dat foc la coșere și i-au ars omului cei patru boi, vaca și doi cai, împreună cu tot nutrețul din acel an. În alt an, când lipsea Burghel de acasă, i-a strecurat în fundul bătăturii, după o șiră de paie, doi cai furați, iar a doua zi cu jandarmii, l-a arestat pe motiv că i-a furat. A cheltuit bietul Burghel o bună parte din avere până a scăpat de această năpastă. În anii următori nu s'a lăsat până nu l-a adus pe Burghel, din om cu stare, la sapă de lemn. Nu odată Burghel pleca de acasă cu gândul să-l omoare ori unde l-ar întâlni, dar se răzgândia și se întorcea iar în bătătura lui pustie, mai trist decât oricând. Vedea bine că nu e chip să scape de ura lui Mitru decât, sau să plece din sat — și n'avea unde să se ducă cu două fete mari și doi băieți — sau să-l omoare.

Mitru s'a înțeles cu Gheorghe cărciumarul, să-i dea lui Burghel, pe datorie, alimentele de care ar avea nevoie și peste puțin timp să-i ceară banii, și cum acesta nu va putea plăti, îi va lua și căsuța ce i-a mai rămas. În această stare, el ca primar, îi va găsi un motiv oarecare, amestecându-l din nou în vreun furt și-l va scoate afară din sat. Zis și făcut. Intr'o sâmbătă, un car cu două văcuțe înjugate eșea din sat, încărcat cu boarfele ce-i mai rămăsese lui Burghel. Nevasta și cele două fete plâneau și se vâetau ca din gură de șarpe în urma carului.

N'a trecut nici trei luni dela aceasta întâmplare și Mitru a fost găsit mort chiar pe locul lui, în plai. Burghel n'a mai putut răbda și s'a răzbunat.

Această întâmplare a povestit-o tata într'o toamnă la culesul viilor, lui moș Mărin. Am ascultat-o și mi-a rămas în minte o învățătură: să nu faci rău și să nu porți ură nimănui. Numai canalia poartă ură și injură pe cel mai cinstit, mai inteligent și mai cu omenie ca el.

A trecut de-atunci multă vreme și uitasem această poveste. Dar acum un an, ducându-mă la vie — era chiar culesul viilor — în capul gardului de glădici, auzii pe vecinul meu strigând către un alt vecin:

— Nu-mi dai pace, nu? am să fac cu tine ce-a făcut Burghel cu Mitru. Bine. Văd că nu te astâmperi.

Povestea cu Mitru și Burghel mi s'a împrosătat din nou în minte. O uitasem însă și de data aceasta. Dar astă toamnă venind pe la mine un prieten, dintr'o comună apropiată, mi-a adus un coș de struguri. L-am poftit în casă și am povestit de una, de alta. Era mereu îndăspus și l-am întrebat ce are.

— Ce să am? Iată un ticălos căruia i-am făcut bine, mă injură pe toate potecile și mă vorbește de rău, față de toți cunoscuții. Port revolverul la mine. Când îl voi întâlni și va face numai un gest către mine, îl dobor. Ah! și când mă gândesc că am copii! Iși puse capul în palme. Iar după o pauză:

— Oricum, de nu-mi dă pace, îl omor, și eși pe ușe cu mână pe armă. Era mănios și hotărit la orice. Povestea lui Mitru și Burghel mi-a venit iar în minte.

C. ARGINTARU

SOLIE

de ERDÖS RENEE

Eu fost-am ultimul surăs de soare
 Ce te-am îmbrățișat ca în povești;
 În urmă-mi vine amurgul surd și palid, —
 Încet îmbătrânești.

Eu fost-am vara, care pentru cea din urmă oară
 Ți-a adus flori când greu s'apleca mărul;
 În urma mea vin frunzele de toamnă, —
 Ți se rărește părul.

Eu fost-am în inima-ți cel din urmă cânt!
 Mă du: acum și-o las îndurerată;
 Poate vei fi îndrăgostit și de-aici încolo. —
 Dar tânăr, niciodată.

Tr. de GEORGE POPA

MĂRUL RAIULUI

Era primăvară atunci... stânjeneii albaștri erau înfloriți... brădetul
 din preajma vilei svonea un cântec duios, dedeparte, cu nebănuite îndem-
 nuri de viață nouă...

Pretutindeni, subț binecuvântări de soare întinerit, firele de iarbă și
 fiecare floare înălța înn de slavă vieții...

Fermecătoare, ca o arătare de basm, urmărea cădelnițarea 'nmiresmată
 a mălinilor înfloriți ori jocul sglobiu al vr'unui fluture în rariștea grădiniț...

Cucernic închinându-mă gândul în fața ta, cea mai măreață dintre mi-
 nunile firii, am delușit atunci fatala ispită a celui mai frumos măr din gră-
 dina raiului.

SANDU ARIANU

IN POIANĂ

Poiana verde cu vacile roșii
 cărmește cerul spre stânga;
 fagii mărginași își apleacă creștetul
 spre a nu se lovi de grinzi
 și soarele-și oprește pasul peste culmi
 înfingând o suliță în teaca apusului.

Svonurile cârpesec undele izvoarelor.

— Ileano, pe sfârșitul copilăriei noastre
 cad picături de otravă
 și anii au desgrădit prisăcile cu mesteceni

Pădurea sângeră cărările.

Pânzăturile fetei bat în gând fiorul ispitelor
 și plesnele cuvintelor se lovesc
 de ascuțișul îndărătniciei feciorești.
 Arătătoarele sufletelor stau în cumpănă
 și pe streășina nerăbdării
 picură stropii pornirii ne înduplecate.
 Fulor de clipe atárnă pe furca gândurilor
 și 'n ochi apar icoane din trecut:
 nevinovate jocuri de copii
 pela răscrucile păzite de troițe, —
 bătrâni sfătoși cu vorbe de aur
 și păr bătut în praf de-argint
 stăruind mult pe lângă noi...
 Da... da...
 Drum lung peste ani.
 Haina neagră m'a îndepărtat mult
 de locurile copilăriei
 durând prăpăstii mari.

— Ileano!...
 Tăcere...

Un surâs se 'neacă în râul unei iluzii.
 Tinerețe... tinerețe...
 Fierăstrăul dorințelor tae adânc
 necunoscând tărie.
 Se sfâșie năframa întrebărilor
 și cerul se prăbușește
 strivind un țipăt tăios...

ION TH. ILEA.

AMICUL MEU VLADIMIR IVANOVICI

Necazurile și lipsa de mijloace îl făcuseră pe Vladimir Ivanovici să-și uite idealul pentru care urmasse opt ani la liceu. Incântat de faptul că găsisse un loc în presa cotidiană, își socotea de acum viața ca alunecând pe drumul cel adevărat, la capătul căruia îl aștepta, surâzând, nemurirea.

Generațiile viitoare vor trebui să-și înceapă drumul de acolo de unde el îl va fi lăsat, vor trebui să se cațäre până la înălțimea la care el se va fi suit; potecile lor vor pleca dela răscrucea gândirilor lui. — Așa gândea Ivanovici când își scria primul reportaj.

Au trecut ani cu multe „fapte diverse“, fără ca vreodată să mă izbesc de numele amicului meu. Dar într'o seară, o dare de seamă despre „Premiera operei Lohengrin“ îmi atrase atenția: „... adesea iubirea e quintesențiată într'o infinitate de game atât de tumultuoase, încât numai cel cu un suflet vibrător poate discerne plăpândul sentiment...“ Era semnat: Vladimir Ivanovici.

În urmă, întâmplător l-am întâlnit. Nu sfârșisem tocmai bine cu strânsul mâinii când țanțoș mă se adresa cu acea stereotipie caracteristică exhibiționistului: „Ți-a plăcut ce-am scris? Am ajuns critic mare!“ Atunci i-am vorbit despre „Iubirea quintesențiată într'o infinitate de game tumultuoase“, de „Sufletul vibrător care discerne“, în fine i-am spus fără ocol tot ce credeam despre darea lui de seamă. M'a privit o clipă necăjit, apoi amintindu-și probabil de prietenia noastră de odinioară, îngăduitor mi-a spus: „Desigur, dragul meu, tu n'ai citit nici pe Verlaine, nici pe Baudelaire, nici pe Mallarmé!“

I-am replicat liniștit că deocamdată nu i-a înșirat în ordine cronologică.

— Da, voi credeți că știți totul despre Napoleon dacă ați învățat anul în care s'a născut și când a murit. Nu știu, eu nu vreau să știu nimic matematic, dar eu am simțit sufletul lui Napoleon când eu am citit istoria vieții sale. Deaceea dacă eu am priceput pe Verlaine, pe Mallarmé și pe Baudelaire, mie mi-e deajuns. În această trinitate găsești întreaga frumusețe, întreaga înțelepciune și înțelept e cel ce se cunoaște pe sine. Dar ce e sinea fiecăruia? E oglinda lumii. Or, lumea e o multiplicare a mea“.

Pe când vorbea, privirea-i dominătoare era dusă în depărtare ca pentru a cuprinde cât mai larg orizontul. A tăcut câteva clipe, apoi privind-mă fix continuă oarecum interiorizat:

„Știi tu cum scriu eu? Mi s'a spus că locul meu e între Mallarmé și Verlaine. Dar e greșit, căci mai de grabă sunt între Baudelaire și Mallarmé de o parte și Verlaine de alta. Eu sunt ceea ce sunt și într'o zi voi fi și pentru toți!“

Tăcerea mea încurajându-l, ar fi vorbit toată noaptea.

Peste câteva zile am aflat că plecase din oraș.

Nu l-am mai văzut vre-o șapte luni, când poliția orașului a adus la spitalul de boli mentale pe „inculpatul Vladimir Ivanovici“ pentru a i se examina starea psihică, deoarece, într'un orașel vecin, violase pe o fetiță de zece ani, după ce o amețise, mai înainte, cu belladona.

M'am dus imediat să-l văd.

Vorbea de tinerețe fără bătrânețe și de vieață fără de moarte: „Joseph Balsamo.... Sânge...: Sânge de fecioară!::: Ha! ha! ha!::: Elixilul!.... Sunt tale... Pieptul mi-e de oțel!“ Apoi își încorda mușchii slăbiți ai brațelor subțiate, arătându-i celor din juru-i, ca fiecare să-și dea seama de puterea lui. „Sunt Hecule! ... Am găsit elixilul, sângele de fecioară!“ Istovit de atâta sbuciumare, scrâșnind din dinți, căzu pe bancă; mâinile cu degetele-i tremurânde îi atârnavă până la pământ. Cu ochii întredeschiși, cu privirea stinsă, se uita acum fix acolo jos, înaintea lui, meste-când încet din gură. Când cineva se apropia de el, sărea drept în picioare, lua din nou atitudinea de luptător și pieptu-i de „oțel“ răsuna de pumni.

Înainte de a muri, întins pe pat, slăbit până la oase, fără dinți, sta nemîșcat. De-l sgâlțâia, mișcarea se întindea în întregu-i trup, ca la un schelet de muzeu anatomic, care la cea mai mică atingere trosnește din toate încheieturile-i de sârmă. Vocea-i slabă, abia rostea cuvintele, schimonosite prin repetarea silabelor:

„Sunt nimic!“

„Un ceceșetol!“

M'am dus adesea în laborator să mă uit la vasul de sticlă, numărul 10, în care, acoperit de formol, se odihnea creierul amicului meu.

Atunci mi-am dat seama că legăturile de prietenie din școală sunt mai tari decât acelea pe care ni le leagă interesele maturității.

Stam ore întregi și-mi aminteam cu multă tristețe de jocurile de demult, privind cum razele strălucitoare, felurite colorate, ale soarelui străbăteau prin sticla vasului de laborator, ca pentru a alcătui în jurul acelu creier aureola vecinicii; în jurul creierului acelu muritor care nădăjduise atât de mult în vieață tocmai pentrucă boala amăgitoare îi luase puțința de a vedea realitatea și-l îndepărtase astfel dela o îngrijire timpurie, urcându-l, fără sprijin, pe culmile minunate ale idealului.

Intr'o zi, cu fața radioasă a cercetătorului științific, mulțumit că va putea să verifice o ipoteză, directorul spitalului intră în laborator și arătând în spre rafturile cu vase etichetate, ordonă laborantului: „Să faci preparate microscopice din creierul numărul zece“.

FREAMĂT DE SUFLET

Doar tremurul ușor al genei topi privirea prea adâncă,
 A fost un suflet ce 'n vibraire simți cum celălalt îl cere,
 Dorința de-a se da cu totul celui ce-l cheamă cu putere.
 Apoi plecapele căzut-au ca farmecul să țină încă.

De-atuncea freamătul de suflet îl port cu mine ori și unde,
 Căci simt prin spațiu cum străbate acea privire prea adâncă,
 Recad plecapele supuse ca farmecul să țină încă
 Și se ridică 'nrourate căci depărtarea îl ascunde.

Alargă sufletul, pribeagul, să-și ceară sufletul tovarăș,
 Vibrând îi simte apropierea. Din contopirea lor s'ar naște
 O forță ce-ar învinge totul! Dar el durerea o cunoaște:
 Ca să nu sfarme alte inimi, se pierde 'n întunec iarăș.

8 Noembrie 1932

VERA CRISTODULO

BCU Cluj / Central University Library Cluj

DIN ADÂNCIMI

Pe vârfuri de brad se spânzură luna,
 Zăpada s'așterne rece pe drum.
 Subt stânci de piatră rânjește minciuna
 Și iarul din vatră se preface 'n serum.

Și albele umbre a nopților negre
 Pe raz de stele se suie spre cer,
 O nouă viață din pământ răsare
 Tinzând peste țarini brațe de fier.

Cupole de gânduri privesc de aiurea
 Și nu-și găsesc drumul pe câmpul solitar, —
 În cătușe de oțel se svârcolește firea...
 Departe, departe și mult peste hotar.

Din adâncimi albastre rar un ceas lovește
 Și izbește de stâncă un val spumos de gând...
 Atunci ceata neagră a morților pornește...
 Departe pe pustie urlă un lup flămând.

SARA NYARI

IZVORUL

Frământat de oboseală, chinuit de sete, am poposit la poalele unei stânci minunate din mijlocul codrului de brazi, prin care m'a purtat neobositul toiag al pribegiei, când, ca o muzică divină dătătoare de viață nouă, un murmur de izvor zglobiu îmi mângâie auzul.

Adunându-mi ultimele rămășițe de puteri, m'am târît prin iarba deasă și naltă până la izvorul rece cristalin, ce cobora voios din înălțimi, strecurându-se mlădios, printre pietricelele înveșmântate cu mușchiu de mătase verde.

Mi-am răcorit sufletul, simțindu-mă ca nou născut: fără patimă și grăunte de răutate.

Plin de recunoștință, dar stingherit, că nu sunt vrednic și nu știu cum să-i mulțumesc, am întins brațele peste malul celălalt al izvorului și plecându-mi capul pe ele am prins ai murmura, încet și umilit, șoapte de adâncă recunoștință.

Încet, încet și fără veste trecui în lumea viselor, ca un suflet liniștit, curat, neîntinat de păcate, la viața de apoi.

.....
O rază solară strecurându-se sfioasă prin umbra deasă a crengilor de brad făcu ca undele izvorului bun să-mi suradă argintiu:

— Mă soarbe călător: alină-ți setea și-mi fii recunoscător, căci mai în jos zadarnic vei încerca să-ți răcorești sufletul. Pe cât de bun sunt aci, pe atât de nefolositor îți voi fi mai la vale.

Mă vezi? Cu cât voi coborî cu atât voi deveni mai rău, voi distruge și voi semăna jalea și din disperare în calea mea, voi otrăvi pe cel ce va încumeta să-și răcorească sufletul, să-și potolească setea gustându-mă.

Voi ucide, da, da, voi ucide, voi înneca un om, o sută, o mie poate.

— Te-am înțeles izvorașule drag — îi răspunsei — și văd că îți pare rău de ceiace vei deveni, dar cunoști răul, de ce nu-l preîntâmpini?

— M'am născut ca și tine. Vreau să fiu pururea bun și folositor.

— Dar acolo jos se află lumea, vârtejul.

— De voi mai coborî, voi deveni mai nefolositor ca tine — o povară — mai crud; voi năpăstui și voi secera mai multe suflete ca tine.

— Vino! Întoarce-ți cursul, nu vom mai coborî, vom fi doi tovarăși buni și folositori.

.....
Raza solară s'a strecurat sfioasă, retrăgându-se prin desișul crengilor de brad.

Zglobiul izvor, ca un strop cristalin de argint, îmi deschise genele oboșite trezindu-mă din visare.

Iar sufletu-mi îndurerat, lăsă să-mi scape două boabe cristaline, vărsând două lacrimi amare în apele dulci ale izvorului, în ecoul șoaptelor îndepărtatelor unde, ce întonau, îngânându-se, suspinuri de adâncă frământare resemnată.

DIN CARNETUL UNUI PEREGRIN

BERLIN

Unul din cele mai mari muzee militare din Europa este, bine înțeles, acela din capitala Prusiei.

Tot ce mintea omenească a putut concepe ca mijloc de distrugere, dela primitivul herbec al anticilor, până la cea mai modernă armă de foc, se află acolo într'o rânduială și etichetare desăvârșită, evidențând mai mult spiritul de ordine și disciplină al poporului german. Impresia ce-o capeti acolo în mijlocul acelei lumi insensibile de fier, oțel și bronz, e penibilă. Ai un moment senzația că plutești pe aripele de foc ale unui coșmar dantesc. Simți că răsuflarea ți-e chinuită de-o povară enormă ce-ți zdrobește pieptul și ai fi în stare chiar să izbucnești într'un țipăt de groază dacă pașii cadențați și explicațiile sonore ale paznicului bine crescut, nu te-ar desmeteci: respiri profund și cu inima ușurată, constai mulțumit, că nu ți-s'a întâmplat nimic, că și tu ești un biet peregrin ca ori-care altul, care în lipsă de alt-ceva mai bun, își creează fantasmagorii căscând gura în fața ciudățeniilor abracadabranțe, născocite de fecundul spirit omenesc. Zâmbești cu multă bunăvoință și începi să filozofezi socratic asupra vieții și mai ales asupra mult discutatului militarism prusac, în privința căruia n'ar trebui să se exagereze. N'ar trebui, pentru binecuvântatul motiv că spiritul acesta de dominațiune și implicit de distrugere, face parte din patrimoniul sufletesc al tuturor popoarelor. Deosebirea e numai că unele îl etalează cu o sinceritate care de multe ori atinge emfaza, pe când altele îl ascund subț masca unei ipocrizii stupide, care ia diferite denumiri, după circumstanță și după cum indică termometrul civilizației în curs. În fond sufletul omenesc rămâne neschimbat și patimele sunt aceleași ori când și ori unde.

De partea cealaltă a muzeului militar se înalță o clădire cochet construită, în ale cărei încăperi largi și luminoase, sunt expuse operele celor mai de seamă reprezentanți ai artelor plastice.

În afară de cele câteva statui și busturi datorite lui Friedrich Schaper și Ferdinand Zepki, atenția îți este de la început captată de grupul „Der Mann und sein Gedenke” al genialului August Rodin. Grupul, de o inspirație profund filozofică, înfățișează un bărbat cu ochii închiși, prins în mrejele unei dorinți adânc omenești, sărutând pătimaș sânul străbătut de voluptate al unei femei, care se desprinde din bloc, în basso-relief, furată și ea de șuvoiul nestăvilit al puternicului instinct universal: iubirea. Este în această operă definitivă, concentrată întreaga filozofie a vieții, plasticizată cu o uriașă forță de realizare, de către cel mai desăvârșit mânăitor al daltei.

Dintre virtuozii penelului, Zeo von König, se desprinde sugestiv și original, într'un cadru de pregnant realism, cu tabloul „Im Kafeehaus“, dând dovada unui suflet senzitiv de poet, nuanțat de ironia subtilă a unui rafinat intelectual. Subiectul tabloului e cât se poate de elocvent. Intr'o cafenea la o măsuță retrasă, o pereche de tineri nepotriviiți. Ea, cu fața iluminată de-o mulțumire inconstientă, vădind frivolitatea specific feminină, scrutează cu privirile pline de-o nesățioasă curiozitate vre-un vecin „mai interesant“ de cât tânărul de lângă dânsa; iar el, cu gândurile risipite aiurea, plictisit și obosit, dă impresia foarte distinctă, că e încovoiat de o povară chinuitoare de care ar dori, dar nu poate să scape.

Partea cea mai interesantă însă, și cred că cea mai ciudată din cuprinsul acestei expoziții, o alcătuește, de sigur, secția rezervată novatorilor, vânători încpăținați după originalitate cu ori-ce preț. Sunt acolo expuse excrescențele artistice ale unor spirite eminate în plină decadentă. Nu știu, dar bănuiesc că acești pioneri ai celei mai deșănțate estetice sunt sau niște inconstienți, și atunci nu critica trebuie să-i analizeze, ci oficiile psihiatrice, sau niște șarlatani primejdioși cari urmăresc anumite scopuri de dezorientare a spiritului public, și cari ar trebui, pentru binele social, să fie numai de cât internați într'o casă de corecție.

O explicație, totuși s'ar putea găsi.

Fiecare veac își are, bine înțeles, caracteristica lui deosebită care se reliefează în tot ce a produs mai de seamă inventivitatea spiritului omenesc, cuprins în cadrul specific al aceluia veac. Și după cum epoca ateniană, cu linia dreaptă a sufletului și puritatea fanteziei, s'a fixat pentru eternitate în cele trei stiluri ale arhitecturii eline și în rotunjimea ideală a statuarei praxiteliene, iar Renașterea cu idealismul ei mistic și-a proiectat definitiv avântul spre mai frumos în coloratura profund onestă a pânzelor lui Michel Angelo, Leonardo da Vinci, Sanzio și alții, tot astfel cred eu, veacul nostru de complectă zăpăceală își fixează strâmbăturile sufletului ultra-modern, stăpânit de nevroză, în extravagantele revoltătoare ale unor descreerați, inițiați în misterele unei arte noi pe care cei cu mîntea întregă n'o pot pricepe.

Cine știe? Poate că retina acestor „premergători ai artei ce va să vie“ pentru deplina satisfacție a generațiilor viitoare, o fi suferit vre-o mare zdruncinare lăuntrică, frângând linia normală a razei optice în zigzaguri sincopate, desfigurând până la absurd spațiul perfect geometric al câmpului vizual. Obârșia acestei turburări organice s'ar găsi de altfel — dacă vrem numai decât o explicație scuzabilă — în chiar hipersenzibilitatea ce ne caracterizează pe toți în momentul de față, hipersenzibilitate datorită, poate, și perturbărilor diplomatice de nuanță economică, financiară, etc., etc. — pe care demagogia imbecilității omenesti a produs-o — cu șanse de eternizare — în mijlocul acelora meniți să cârmuiască destinele unei lumi în descompunere.

ȘTEFAN BRABORÎSCU

GÂNDURI DE CEĂȚĂ

Seara s'a lăsat tăcută deasupra orașului.

Umbrele dansează tot mai grele peste noi.

Vântul flutură mantia neagră peste imensitatea văzduhului.

O cucuvaie aruncă în noapte sunete sinistre.

Se naște din nimic o lume nouă: culoarea de negru, dansul de mister și muzica de cucuvaie.

Ceața zidește cetăți grotești în jurul luminilor electrice, ce aruncă fantastice reflecții în sufletele noastre.

Casele orașului înghit, la aceasta oră, o lume și debordează alta. Seara o așteaptă unii pentru odihnă, iar alții pentru plăcere.

Tumultul e mare. Străzile gem. Cele două lumi antagoniste s'au întâlnit la marginea abisului și se salută demonic.

Ochi muncii de grija zilei aleargă la culcare proiectând suspinele muncii în aer, — iar alți ochi plini de patimă caută în umbra nopții pretextele plăcerii.

Un gol imens se naște între două lumi, una vine, iar alta pleacă spre odihna somnului.

Această lavă de vulcan va fi înghițită de acest crater uriaș plin de mistere.

Noaptea își deschide brațele uriașe și ne cuprinde plăcut.

Gem durerile lumii la temelia vieții. Se distruge ceva în noi. Ne distrugem încetul cu încetul din momentul când ne naștem. Moartea ne paște mereu infiltrându-ne sucule eternității ei.

Singur. Stau și privesc aceste două lumi și mă întreb, din care fac parte? În suflet îmi sălășluște durerea, iar trupul mi-e sgâlțâit de spasmurile foamei.

Care din aceste două lumi e a mea? Să merg spre fericirea somnului cu visuri frumoase? Dar n'am lucrat nimic azi și pe urmă n'am unde dormi.

Să mă cufund în parcul plăcerilor, să simt otrava vieții în mine... dar cu ce?

Aceste două lumi mă cheamă și mă resping totodată. Durerea mea, foamea mea, nu încap în aceste două lumi. Sunt din amândouă și din nici una.

Ah! de două zile de când cutreer acest oraș, cu foamenea în stomac și durerea în suflet. N'am găsit pe nimeni, cine să-mi dea cel puțin un sfat, să mă îndemne spre posibilități de trai.

Voiu fi silit să mor de foame. Să cerșesc. Dar unde și dela cine? Nu mă crede nimeni că n'am mâncat de două zile.

Dar cum? Nu mai este nimeni în jurul meu. Cele două lumi s'au topit în negura nopții.

Toamna aceasta e atât de bolnavă. Sufletul meu e învins. Prin ascunzișurile tăcerii noaptea cerne puhoiul durerii. Purtat de valurile vieții, am ajuns aici, mânat de dorința de a smulge destinului câteva clipe de fericire.

Dar în primăvara vieții mele frunzele sunt veste de. Bruma destinului a de vînă.

Să plec? Dar unde să plec? Am o destinație nedefinită în această lună de otravă. La care colț vreau să fiu mai fericit decât aici. Care zid de casă e mai primitiv decât acesta... Mi-e foame.

Mă cheamă mama. Din adâncurile pământului o simt cum strecoară în mine răceala neantului. Nu e mama... e moartea.

Nu vreau să mor. Sunt încă tânăr. Dar aceasta tinerete în care s'a cuibărit atât de puternic mizeria, mai are valoare?

Noaptea pare tot mai rece și mai hidoasă. Orașul a îngropat în el, două sicrie uriașe... numai eu am rămas ca o hârcă să-mi port oasele peste asfaltul ce sună așa de ciudat.

Două fete pierdute s'au oprit în fața mea. Le văd ca printr'o pânză, parcă culoarea feței lor se extompează în culoarea nopții. Au ochi negri, fața palidă și zâmbetul mincinos. Simt cum sub mine se prăbușesc lumi trecute.

— Ce faci bețivule?

— Mi-e foame! Răspunsul se pierdu în tăcerea negurei. Nu l'am auzit nici eu. A fost ceva spus numai pentru mine. Fetele s'au pierdut în noaptea răzând.

Am început să-mi port umbra hidoasă pe străzile pustii ale orașului.

(Va urma)

AUGUSTIN TATARU

BCU Cluj / Central University Library Cluj

METAFORĂ

Am deslegat cu greu lanțurile sufletului încătușat în noroiul vremii; am ars gândurile trecutului — ideile furisate în noapte de creier — pentruca să mă pot mângăia cu chipul întâiei mele imagini.

Deaceia când mă reîntâlniți la întretăierile drumurilor întorochiate, sau când întâmplarea vă aruncă pe ușa singuraticii mele odăi, să nu vă împrumutați măștile vecinilor. Veniți în posturile voastre; în haina propriului vostru creier, mânjiți, curați, răi ori buni.

Să nu-mi vorbiți cu glasul sufletelor pe cari nu le simțiți; cu suspinul gândurilor în cari nu credeți. Eu m'am scârbit să colind zadarnice cuvinte, să prostern morminte de fraze frumoase pe pedestalul idolului meu. Imi place să străjuiesc vremea; imi place să hoinăresc, să râd; ori să plâng în întâmplările, cu ochii firii.

Deaceia prietenii, v'am spânzurat icoanele în cuierul timpului; v'am îngropat măștile în vraștea gândurilor cari nu mai pot vorbi niciodată.

ION MEȚIU

ALBE FUNERALII

Luna perforase norii cu burghiu de raze și clădise în jurul ei fantastice parapete de lumină violetă.

Noaptea unduia în aer cristale de ghiată, înșirându-le festiv în fibre de lumină.

Din mii de reflectoare minuscule și tremurătoare, scânteei de raze electrizau văzduhul.

Și câmpia, ca o cadână obosită, își odihnia trupul, furisându-l în scăpări de lumină, dincolo de perdelele de umbră ale zărilor.

Deasupra ei în aerul febril, festivalul cerului presăra „confetti”, împlind în învolburări de tăcere melodii albe de lumină.

Luna a încremenit ca o mirare și în fixitatea ei isterică, nemărginirea condensează efluvii de neliniște....

Au adormit conștiințele ca niște șerpi vrăjiți și viața s'a retras înfrigurată într'un colț de suflet. Cu privările lacom absorbite de neantul zărilor — pigmei de întuneric în albul fascinant al câmpiei — ei merg mereu spre grotă neguroasă, unde gândul crispat îi așteaptă, îi așteaptă....

Și luna proiectează posesiv, ființele lor în zăpada rece....

Un vuet confuz, o iluzie de pădure răscolită de vânt, le-a cutremurat nervii, apropiindu-le umbra, conopindu-le ființa....

În cernerea din ce în ce mai intensă a fulgilor, luna s'a voalat palidă.

În jurul ei oastea fantasmagorică a norilor se agită ca într'o pregătire de asalt....

Un suflu rece turbură ca un spectru festivitatea pacifică a fulgilor, revărsând înfiorări de zăpadă....

Întuneric de peșteră înghețată....

Și din haosul de șuerări și de sgomote precipitate, confuze, nu se disting în noaptea decât respirațiile reci ale câmpiei, trezită în îmbrățișările brutale ale demonului negru....

Pierdut în vârtejul de zăpadă, „omul” s'a trezit stingher, lipsit de ecoul consolator al suferinței din ființa fratelui său și cu ochii închiși, cu mintea înghețată, el a strâns în pumni toată disperarea lui....

S'a poticnit, a căzut în genunchi și o senzație de plăcută toropeală, de aburoasă somnolență, i-a învăluit nervii.

Doar ochii deschiși și încă plini de viață, privesc cu mirare lumina ce a izbucnit din nou, albă și tăcută, liniștind în sclipiri de aur — ca o mamă bună — zbuciumul de copil speriat al câmpiei.

Totul s'a liniștit acuma și în ape de ametist, îndolentă și nepăsătoare, luna a revenit cu aceeași împietrită mirare....

„Omul“ și-a rezămat mintea de ghiata tâmpelor și privește aiurit spectacolul bizar al nămeților de zăpadă, înșirați în noaptea albă ca într'un cimitir păgân; și în sufletul său, siguranțata tremură pâlăpâiri sinistre....

Frig, îngrozitor de frig...

Fior de groază i-a crispat ființa morbidă și rațiunea revenită pentru un moment i-a înfipt în suflet pumnalul dureros al amintirii...

Fratele....

În jurul său zăpadă se întindea pură ca un gând de moarte....

Și din nou zările îi absorbiră gândul, agitând averse sufletești.

Neant....

În cute de zăpadă luna a înflorit jerbe, presărând melancolie în albul mortuar — liniștit al zăpezii.

„Omul“ plânge....

Dece?...

O amorfie caldă îi cuprinde treptat întreaga-i ființă și în curând cimitirul de ghiată îl va întovărăși din nou....

Și „omul“ plânge....

Luna adună sufletele nopții în oceanul de lumini astrale....

„Omul“ a deschis ochii mari, i-a rotit magnetizați în lumina absorbantă a lunei și a rămas așa, cu mâinile adânc înfipte în lînțoliul rece al trupului fratern....

În depărtări de cărbune a scăpărat o lumină și un suflu ca o binecuvântare a mângăiat o clipă sufletul aerian....

Născută din împietrirea plecapelor deschise, o lacrimă a înghețat ca o mărgea....

De sus din imperiul potopit de stele, luna revarsă mângăieri de lumină.

... O rază a aprins în cristalul ultimei dureri, pale scătneieri de candelă-sepulcrală....

MARCEL VELTER

UN COLT DIN NATURĂ, GRAVURĂ ÎN LEMN DE MARCEL OLINESCU

TUTUNGERIA

De mică ce-i pare o cutie de chibrituri
 Ce și-a mărit, ca broasca din fabulă, volumul;
 De aceia-i sunt pereții plesniți la încheturi,
 Iar tencuiială, de vreme, e vânăta ca fumul.

Ca un fachir arată răni roși de cărămidă
 Și coperișul și l-a tras cu gesturi de hamal
 Peste o fereastră chioară și-o firmă invalidă, —
 Din geam rânjește galben o cutie de „Regal“.

Și așa cum stă trântită aici la barieră
 Ea vrea să dea, sfioasă, o liniște amară
 Acelor ce au suflet ca fața ei mizeră,
 Mirajuri trecătoare ca fumul de țigară.

MARCEL OLINESCU

BCU Cluj / Central University Library Cluj

VRAJA

Pe calea laptelui
 trece vraja satului
 și omoară viteii în foalele vacilor.
 Se umflă și sânii dădacelor, —
 și cum dădacele-s rele
 nici vraja nu se prinde de ele.
 Se nasc plozii, moflozii,
 și moașa le taie buricul
 și-l îngroapă în dricul
 pământului;
 când cineva pământul îl scurmă
 buricului să nu-i dea de urmă.

SANDU JERNEA

CIREȘE

Azi noapte în cireși cu frunze verzi și crude
 Măndre fecioare albe s'au adunat la sfat,
 Ca în zori de zi, cireșe, de multă rouă ude
 Ca buzele de fată, prin frunze am aflat.

MIHAIL PINTEA

TEATRU ȘI OPERĂ

Potrivit tradiției, care cere ca stagiunea să se deschidă cu o piesă cât mai originală, și mai cu seamă cât mai istorică, Teatrul din Cluj și-a deschis ușile cu cea mai bună lucrare dramatică din trilogia lui Delavrancea.

VIFORUL poartă în măruntaele sale toate calitățile și toate defectele pieselor istorice. Ștefăniță Vodă săvârșește crime și pune la cale asasinat edioase fără să știm dacă e nebun sau pur și simplu un tip lombrozian.

D-NA VIORICA IUGA-LAPTEȘ

D-NA OLIMPIA BĂRSAN

D-RA DAJA NICOBĂĂ

Camarilla lui, limitată la un bețivan și un oarecare Moghilă, tip fără personalitate, este adusă în primul plan fără justificare și fără a creia măcar atmosferă necesară. Singurul om viu cu elanuri și suferinți reale este bătrânul Luca Arbore. Restul sunt simple păpuși trase de sforile prea vizibile ale autorului care nu poate insufla viață unor persoane de carton.

Dialogul forțat și dialectul muntean pus în gura unor moldoveni neași, imprimă și mai mult nota de laborator dramatic în care a fost confecționată piesa, departe de realitatea istoriei și veracitatea personajilor.

Domnul Ștefan Braborescu a creiat un Ștefăniță nervos, sangvin, voluntar, care săvârșește crimele fără remușcări și se răzbună fără șovăire.

Domnul Zăharia Bârsan a făcut din Luca Arbore o creație masivă, sgu-duitoare și desăvârșită.

Doamna Olimpia Bârsan cu cea mai amplă și frumoasă voce de scenă pentru teatrul clasic, ne-a redat o Oană după toate regulile dramatice. Nu înțelegem însă pentru ce în scena nebunii și-a împodobit cingătoarea cu pae, deoarece presupunem că, în iatacul doamnei Tana — de unde vine — nu putea găsi asemenea ustenzile de toaletă. E adevărat că Ofeția când

inebunește vine cu pae și flori, iar Margareta din Faust inebunește pe un maldăr de pae. Nu credem însă ca paele să fie un accesoriu indispensabil pentru amploarea demenței.

Domnișoara Lica Rădulescu, noua angajată a Teatrului, ne-a dovedit realul și necontestabilul său talent dramatic în rolul mic și episodic al doamnei Tana. Nerv, nuanțare plină de naturaleță; degajarea în mișcări și atitudine; o voce caldă, sonoră și în adevăr dramatică — sunt atâtea calități cari o fixează definitiv între valorile teatrului din Cluj.

Restul ansamblului în nota convenită dând spectacolului amploarea și fastul necesar unei piese istorice.

La *TOPAZE* vii pregătit de sonoritatea cronicei dramatice dela noi și de aiurea și te aștepti la o lucrare dramatică în fața căreia să te prosterni plin de admirație. Și nu e cazul. E o comedie destul de bună în care ideea centrală, deprimantă, dar din nenorocire veridică, e diluată în lungimea primelor acte, numai de atmosferă, pentru a izbucni într'un verbalism doctoral și fără acțiune în actul al 4-lea, când profesorul Topaze, ajuns om de afaceri, justifică transformarea lui și-i explică unui coleg de profesorat schimbarea.

În societatea actuală în care profitorii și pezevenchii s'au înmulțit până la refuz, cîntea a rămas o vechitură inutilă și un balast cu funeste consecințe pentru cel care o poartă. Profesorul Topaze, cîstit și naiv — cu o apreciabilă nuanță de prostie, după cum ni-l prezintă autorul în actul prim, — cade subț privirea fascinantă și promițătoare a unei femei cu dubioase resurse de trai și este atras într'o tovărășie și afaceri imunde ale unui consilier comunal al Parisului. Omul de pae — Topaze — are crâncene remuscări de conștiință, dar, când vede putreziciunea societății care se închină banului și patronează șantajul și afacerile murdare, se transformă într'un veritabil apaș al afacerilor.

Această șarjă căreia Marcel Pagnol îi dă o evidentă nuanță de timp, a determinat succesul piesei. Republica Sovietelor a jucat-o cu mare elan. Din punctul de vedere al tehnicii teatrale însă, „Topaze“ e mai jos ca „Marius“ și mult mai jos ca „Neguțătorii de glorie“, deși rămâne între bunele lucrări dramatice din ultimul timp.

Domnul Virgil Vasilescu în rolul titular a făcut o creație care nu-i desminte talentul remarcabil și larga intuiție teatrală. Naiv, umil, îndrăgostit, îndurerat, plin de revoltă, volubil, plin de vervă, a trecut întreaga gamă a acestui rol gras, variat, cu linie mai mult sentimentală de cât de comedie. Creația domnului Vasilescu e veridică, cu multă viață, deși rolul n'ar intra în linia compozițiilor sale.

Doamna Viorica Dimitriu în rolul femeii cochetă și fără scrupule a pus elegantă, fascinație, naturaleță, făcând o frumoasă creație care va rămâne în repertoriul domniei sale.

Regretăm că nu putem spune vorbe dulci domnului Constantinescu, deținătorul unui rol, care ar fi trebuit să rămână la înălțimea celor doi de mai sus.

Domnul Simionescu, într'un rol episodic, s'a ridicat deasupra domnului Constantinescu. Domnul Simionescu rămâne pe linia bine fixată a unui

HYPERION

admirabil actor de comedie care știe să scoată efectul dorit dintr'o nuanțare verbală, dintr'un gest bine plasat, chiar atunci când se lansează în...
ă. Intre **naturaleta** doamnei Dimitriu și **umbrul** nativ al domnului Simionescu, **falșitatea** concepției domnului Constantinescu, cu vocea grasă și guturală, cu gestul forțat și crăcănări verbale — făcea o notă discordantă și ne amintea permanent că domnia sa vrea și face... teatru. Dacă în locul **obositoarelor opinteli** ar fi rămas la rostirea naturală și gestul sobru, ar fi scos mai mult efect și ar fi fost la înălțimea partenerilor.

Domnul Mateescu a șarjat frumos — uneori poate prea exagerat — rolul episodic al unui director de școală cu morală oscilatorie.

Domnișoara Dala Nicoară, noua angajată, dovedește reale aptitudini de comedie și nădăjduim că se va desvolta pe aceeași linie de creații dificile. Deocamdată trebuie să se ferească de șarjă, printrucă șarja e fața cea mai slabă și falsă a comediei, care ne amintește permanent reminiscentele studiului de Conservator. Umorul său natural poate scoate efecte fără stridența

D-L ȘTEFAN BRABORESCU

D-NA MARY CUPCEA

D-L TITES LAPTES

țipetelor forțate. Spunem aceste constatări tocmai printrucă nu ne îndoim de viitorul său succes.

Domnul Rusei a făcut un simpatic tip de institutor naiv și cinstit. Ar fi fost necesar — pentru o mască desăvârșită — să-și pună și perucă, deoarece părul său recalcitrant îi făcea o creastă de cocoș.

Domnișoara Barbu într'un rol episodic al unei dactilografe, urmărind — probabil — să facă grații captivante și feline, ne-a dat impresia că are articulații moi și contursiuni cari nu cadrau cu rolul. Când vorbea cu șeful ei, Topaze, îi întorcea spatele și punea mâinile în niște buzunare minuscule în cât semăna cu Zița din Dealul Spirei.

Domnul Suhi a făcut un interesant tip de vardist, dar nu pentru o piesă modernă și naturală, ci pentru vremuri străvechi. Vardistul domnului Suhi cu suplimente de mustăți, cu muscă în barbă și cu buricări pentru galerie, a murit de mult, nu-l mai găsești nici la Miază, nu încă la Paris, unde se petrece acțiunea.

Dar greșita concepție a domnului Suhi, atitudinea falsă a domnișoarei Barbu și luxul de comedii la întregul corp didactic, în actul I, sunt nici

lipsuri a direcției de scenă, fatale scăpări din vedere când directorul de scenă — în cazul de față domnul Virgil Vasilescu — este și deținătorul rolului prim și deci absorbit de creația sa.

Topaze s'a jucat într'un ritm adecvat și cu un decor îngrijit. Este un real succes al prezentei stagiuni.

OMUL, BESTIA ȘI VIRTUTEA, apolog cum îi zice Pirandello, deși are intenția de-a fi o sângeroasă șarjă la morala curentă, este o foarte slabă realizare dramatică care n'are nimic nici din tehnica teatrală nici din subtila analiză psihologică a marelui dramaturg. Rămâne doar numai îndrăzneala ideii de-a arăta că „Virtutea” este o biată femeie fără personalitate, care își înșeală bărbatul pentrucă el nu-și împlințe „datoriile de alcov”, este deci o „Bestie” terorizată de amantă și chiar de servitoare; iar „Omul”, profesorul meditator al copilului „Bestiei”, când vede că „Virtutea” a rămas însărcinată în urma activității sale didactice, recurge la ajutorul unui medic pentru a hrăni „Bestia” cu prăjituri afrodisiace, silind-o astfel să-și facă datoria conjugală pentru a acoperi cu autoritatea soțului șifonarea „Virtuții” și activitatea „Omului”.

Șarja lui Pirandello s'a bucurat de-o interpretare puțin cam șarjată făcând astfel dintr'o lucrare slabă, și pe unele locuri destul de searbădă, un spectacol debil.

Domnul Neamțu-Ottonel, acest mare creator de tipuri și caractere ne-a dat un „Om” nervos, chinuit de grija de-a salva „Virtutea” temându-se totodată de „Bestie”.

Ni s'a părut însă că „Omul” din actul I, nu semăna cu cel din actul III, unde a apărut, în gest, voce și mișcare, ca un tânăr cu glas ascuțit, cu pași mărunți și răspicați, pentru a scoate efectele de comedie, care ar fi putut eși numai din sobrietatea gesturilor și grija de a constata dacă „Bestia” și-a făcut datoria conjugală.

Doamna Virginia Braborescu a fost o „Virtute” stearpă, impersonală și plângăreață, așa cum cere textul și cum a fost intenția autorului.

Domnul Iosif Vanciu a fost o „Bestie” masivă, brutală și respingătoare, care totuși rămâne mută la agresivitatea bătrânei servitoare, domnișoara Marcela Borșa, care a realizat un tip perfect.

Admirabil domnul Simionescu în rolul doctorului salvator.

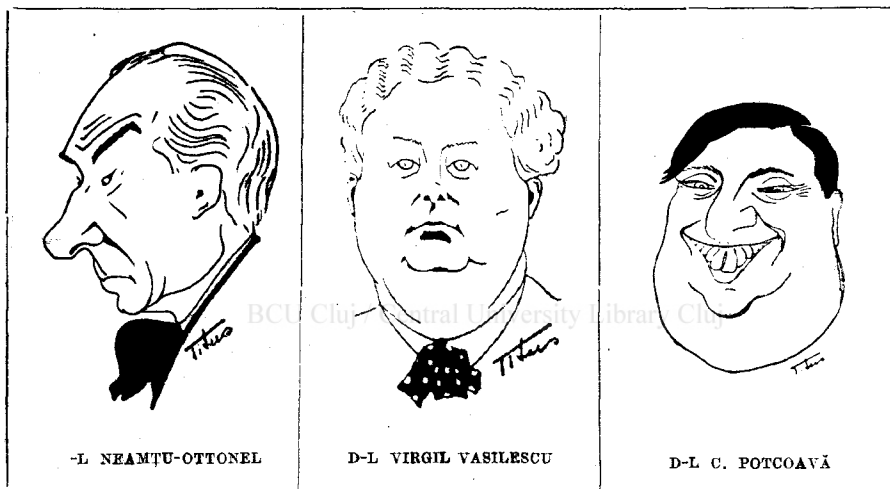
Domnul Constantinescu ne-a dat un foarte bun marinar. Cum piesa — dintre primele lucrări ale lui Pirandello — este extrem de slabă, nu ne putem reține întrebarea: pentruce a fost pusă în repertoriu când acelaș autor are alte lucrări admirabile?

DAVID COPPERFIELD. Prima parte din romanul lui Dickens, copilăria lui David Copperfield, pusă în scenă de Max Mauray, deși are slăbiciunea inerentă unei lucrări dramatice, extrasă din roman, este totuși bine construită. Lungă, fără a fi obositoare; trenantă în actul doi și patru, ținând totuși atenția spectatorului; sentimentală și melodramatică, dar fără banalități și platitudini. În acese condițiuni, ținând seamă că dela primul act — construit cu meșteșug și cel mai bun — prinde definitiv atențiunea specta-

torului, se poate avea ușor un spectacol bun. Dar, când interpretarea este impecabilă, cum a fost la Cluj, spectacolul capătă grandoarea artei adevărate și te face să simți slăbiciunile lucrării.

Lumea de canalii și de briganzi cari terorizează și exploatează pe micul David — piesa nu ne arată decât copilăria lui Copperfield — a fost redată cu o veracitate care te făcea să crispezi. Și nu știi pe cine să lauzi mai mult, deoarece întregul ansamblu a fost mai presus de orice laudă.

Doamna Olimpia Bârsan sub rigiditatea și ticurile unei fete bătrâne — mătușa lui David — a dovedit bunătatea sufletească. Doamna Tâlván a fost acră și respingătoare, o adevărată viespe feminină, făcând o mare creație dintr'un rol mic și episodic. Doamna Mary Cupcea a fost blândă, duioasă.

-L NEAMȚU-OTTONEL

D-L VIRGIL VASILESCU

D-L C. POTCOAVĂ

supusă și suferindă în fața soțului — domnul Tâlván — autoritar, meschin și perfid. Doamna Aurelia Vasiliu a personificat bunătatea servitoarei care iubeste sincer pe micul David. Domnul Dimitriu a fost o canalie, care te îndemna să o palmuești, atât de perfect a personificat pe intrigantul ce exploata naivitatea lui David, urmărind profitul bănesc alături de tatăl adoptiv. Domnul Ștefan Braborescu a fost un perfect ratat, care trăește din expediente, vorbește bombastic, dar are un fond sufleteș bun.

Domnul Titus Lapteș, un adevărat brigand, brutal și cinic.

Până și în rolurile episodice și insignifiante, domnul Honae și doamna Boitoș, ne-au redat două tipuri perfecte de apași.

Am lăsat la urmă pe domnișoara Daia Nicoară, deținătoarea rolului titular, pentru a-i aduce toate laudele meritate. A reliefat cu talent și pricepere artistică suferințele, bucuriile și îndurările micului David, făcând o creație, care o fixează între artiștele cu necontestabil talent.

Intregul spectacol a fost la înălțimea artei adevărate și credem că domnul Braborescu, ca director de scenă, poate culege laudele ce-i revin.

VLADIMIR NICOARĂ

FARMACISTUL BOURRACHON, comedie în 3 acte de Laurent Boillet. O acțiune hazlie, cu scene pline de peripeții, unele mai comice decât altele, și totuși de un tragic profund. Bourrachon, om cinstit, muncitor și încrezător în toți cei din jurul lui, este înșelat și batjocorit de soție, de prieten și chiar de sora lui.

În rolul farmacistului Bourrachon, domnul Virgil Vasilescu a jucat cu multă duiosie, dovedind și cu această ocazie că e un artist de mare merit. Toate stările sufletești ale omului bun și răbdător au fost redată cu atâta talent încât orice laudă e de prisos.

În a doua soție a lui Bourrachon, Geneviève, doamna Jeana Popovici-Voina a fost la înălțimea partenerului. E tot acea artistă cu joc distins pe care am știut-o demult.

Doamna Natalia Ștefănescu în rolul Celestei, sora lui Bourrachon, a jucat cu atâta frenezie și sinceritate, o burgheză de periferie, încât nu poate fi ușor înlocuită în asemenea roluri.

Domnul Potcoavă, cumnatul lui Bourrachon, a fost, în toate privințele, un admirabil profesor, liniștit și calculat.

Domnul Sandu Rădulescu în rolul vărului, amantul Genevièvei, a arătat frumoase calități scenice.

Bine d. I. Vanciu în doctorul amant.

Decorurile și direcția de scenă a domnului Virgil Vasilescu au contribuit să ne dea un spectacol frumos și amuzant.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

ROMEO și JULIETTA, dramă în 5 acte de Shakespeare. Emoționanta dramă a „celui mai mare pictor al caracterelor umane” s'a bucurat la Cluj de o execuție bună și reușită datorită admirabilului director de scenă, maestrul Ștefan Braborescu.

În rolul Juliettei doamna Viorica Juga-Laptes a împrumutat toată grația, dragălașenia și mai ales toată puritatea feciorelnică diafanei Juliette. În acest rol are cea mai desăvârșită creație.

Domnul Tâlván a fost un reușit Romeo și a muncit cu râvnă pentru a se achita, destul de mulțumitor, de acest dificil rol.

Admirabilă doamna Natalia Ștefănescu în doica, iar domnul Titus Laptes ne-a redat un veritabil și curios călugăr.

Domnul Simionescu plin de comic și original, iar domnul Potoroacă a fost un Paris elegant și gingaș. Domnul Vanciu mai mult decât corect. ceilalți s'au achitat conștiincios.

MĂNDARINUL, piesă în 3 acte de M. Vernon și Harold Owen. Piesele exotice, cu acțiuni petrecute în alte continente, reprezentând persoane și obiceiuri din acele locuri, nu pot fi redată în realitatea lor de către scriitorii străini de acele meleaguri. Mai ales obiceiurile chineze cu tradiția lor în adâncul veacurilor, au dat mult de gândit europenilor. Autorii piesei de mai sus nu au reușit decât să ne dea o atmosferă din țara ceaiului, cu o acțiune slabă și plictisitoare, cu toată munca depusă de artiști. Domnul Neamțu-Ottonel, un distins artist de melodramă, este urmărit de o fatalitate în acest început de stagiune, căzând în lotul său, ca director de scenă și

interpret principal, tot piese slabe. În Mandarinul, chimezul ce ține la cinstea și onoarea strămoșilor, domnia-sa a jucat cu mult rafinament, iar la urmă, când este otrăvit, a fost de un tragism desăvârșit.

Doamna Olimpia Bârsan, o europeană elegantă și grațioasă, a fost plină de naturaleță ca în toate rolurile ce le execută și creează.

Bine domnișoara Lica Rădulescu, domni Nae Dimitriu, Titus Lapteș, Sandu Rădulescu și D. Constantinescu. O mască bună d. C. Rusei.

Din cauza piesei care are o acțiune domoală spectacolul a fost mediocru

LILIACUL, operetă în 3 acte de Haffner și Genée, muzica de Johann Strauss. În această stagiune, Opera clujeană ne-a dat până acum două premiere: Liliacul și Othello. Liliacul este cunoscută de o parte

D-L MIȘU ȘTEFĂNESCU

D-L IULIU ANDREESCU

D-L TĂTU MOARCĂȘ

din publicul nostru, jucându-se și înainte de război pe scenele bucureștene cu marele și regretatul Leonard. La Cluj, spectatorii au avut prilejul să vadă jucând în Liliacul, pe unul din partenerii lui Leonard, domnul Mișu Ștefănescu, un admirabil actor în rolurile ingrate de beți și declasați. Când joacă domnul Mișu Ștefănescu un rol de asemenea natură e un spectacol reconfortant din toate punctele de vedere. În rolul cel mai greu din această operetă, al temnicierului, a fost un adevărat artist.

Doamna Aca de Barbu a jucat cu vioiciune și a cântat cu destoinicie. A arătat că și rolurile comice îi sunt accesibile.

Domnul Andreescu, într-o continuă și bună dispoziție, a cântat cu avânt și candoare. Domnul Robescu, artist plin de temperament, a cântat și a jucat frumos. Pentru amândoi toate laudele.

Domnul Moarcăș, un nou element al Operei pe care l-am urmărit dela primul debut, a progresat în toate rolurile cântate. Acest artist a interpretat pe Falke, dându-i drăgălășenia și abilitatea necesară. Posedă voce caldă și clară.

Doamna Ana Rojea a fost grațioasă, spirituală și mereu plăcută și sburdălnică.

Dirijorul, domnul Jean Bobescu, a condus acțiunea cu o deosebită pricepere.

Restul ansamblului a întregit reușita acestui spectacol de gală, la care a asistat și Majestatea Sa Regele Carol al II-lea, cu fiul Său, moștenitorul tronului, Marele Voevod Mihai, amuzându-Se până la sfârșit.

OTHELLO, dramă lirică în patru acte de Arrigo Boito după Shakespeare, cu muzica de Giuseppe Verdi, s'a bucurat la Cluj de interpretarea a două serii de actori. În prima distribuție Othello a fost jucat de domnul Arbore, venit din altă parte la Opera din Cluj, deocamdată numai ca oaspe în vederea unui eventual angajament. Rolul lui Othello e atât de greu în teatru și operă încât reușesc să-l joace, cu adevărat bine, numai actori încercați. Domnul Arbore și-a dat toată osteneala spre a putea birui în acest rol, dar tot mai are de învățat pentru a putea juca și cânta bine un Othello.

Doamna Mimi Nestorescu a fost o Desdemonă suavă, blândă, cu joc măsurat și bine studiat.

Restul în notă.

În a doua distribuție Othello a fost jucat de domnul Marius Niculescu, artist mai vechiu și încercat. Ne-a dat un Othello brutal, cinic, sanguin, cu mișcări rezezi și furtunos în răzbuflare. A cântat cu patos și a fost mereu în nerv.

În Desdemona doamna Sylvia Tiron nu a putut să fie la înălțimea doamnei Nestorescu, cu toate că părțile pur lirice au fost cântate cu destulă pricepere.

Un Jago adevărat ne-a dat domnul Bibi Demetrescu, cântăreț cu bogate resurse scenice și vocale.

A dirijat maestrul Ackermann care ne-a dovedit că este un excelent conducător de orchestră cu aleasă cultură muzicală.

CĂRȚI

ARCADE, FIRIDE ȘI LESPEZI de Gh. M. Cantacuzino. Un călător înzestrat cu distinse calități intelectuale ca domnul Cantacuzino, observând și notând ce este mai frumos și mai de preț din tot ce vede; făcând studiu asupra mănăstirilor și așezărilor oamenilor pe plaiurile noastre, iată ce este cartea de mai sus. Cu fraze scurte unde e descriere științifică, și plină de poezie în fața unei priveliști din natură, paginile stilizate ale autorului farmecă pe cititor și-l fac atent până la terminarea elegantului volum.

SBOR ALB, poeme de Radu Boureanu. A apărut și este căutată de cititori cartea acestui tânăr și înzestrat poet.

INTERIOR, roman de C. Fântâneriu, apărut de curând, este primit bine de critica literară. Tânărul scriitor debutează cu mult curaj.

PARADISUL SATANEI de Odiseu Apostol. Distinsul medic clujan studiază în această broșură: opiul, morfina, cocaïna, hașișul, eterul și kawa. otrăvuri dătătoare de senzații plăcute pentru un moment, dar distrugătoare sigure a sănătății. Domnul Apostol este un priceput popularizator al medicinei și în paginile de mai sus ne arată urmările teribile ale acestor „beții albe“.

REVISTE

PAGINI MOLDOVENE, gazeta eșană bilunară de critică și informație literară, numărul 9 și 10 din 5—20 Octombrie 1932, aduce proză și versuri de domnii: George Lesnea, Ștefan Dimitrescu, Adrian Pascu, Const. Goran, Sandu Teleajen, Aurel Cerna și Remus Troteanu.

SATUL ȘI ȘCOALA, revistă de studii pedagogice, apare lunar în Cluj, sub conducerea domnilor: D. Goga, fostul director ales al șc. normale locale și C. Iencica, amândoi harnici intelectuali și cunoscători ai problemelor pedagogice. Revista este mult apreciată de întreaga dascălime ardeleană și a intrat în anul al II-lea.

ȘTIRI

La 10 Decembrie c. se va deschide în sala prefecturii județului Cluj, o mare expoziție de pictură și sculptură a tinerilor talente ardeleni în frunte cu domnișoara Eugenia Herbay și domnul N. Brana. Vor expune 20 de pictori și sculptori din lucrările lor.

— Ultimul număr al excelentei reviste ungurești *Erdélyi Szemle*, de sub conducerea inimosului poet și publicist maghiar, S. Nagy Lászlo, publică poema „Oceanul de plăcere“ a directorului nostru, domnul C. Argintaru, tradusă de poetul ungar Kibédi Sándor, însoțită de o notiță biografică și de un desen portret executat de talentatul pictor Catul Bogdan-Duică; iar *Societatea de mâine*, interesanta revistă clujană a distinsului cărturar domnul Ion Clopoțel, tot în ultimul număr, publică o recenzie asupra versurilor tânărului poet ardelean domnul Ion Th. Ilea, secretarul nostru de redacție.

Tipografia „Ardealul“ Cluj